

२७ भाषांची राणी

मराठी माणसाला आपल्या मायबोलीचा कोण अभिमान!

त्यात पुणेकर असला तर इतर मराठी माणसांपेक्षा जरा वरचढ अभिमान!

अशा पुण्यात आहे तब्बल २७ भाषांना आपल्या बोटावर नव्हे, तर लेखणीवर आणि जीभेवर खेळवणारी आपल्या मध्यमवर्गीय 'घरचीच' वाटणारी सामान्यातील असामान्य महिला... माधुरी दातार.

अंजली पेंडसे

गो यामान वर्णाची, लाल कुंकू-मंगळसूत्र घातलेली, साधी साडी ल्यालेली पुण्याच्या सदाशिव पेठी वस्तीतली मध्यम वयीन टिपिकल गृहिणीसारखी दिसणारी बाई तुमच्याशी एकदम इटालियन भाषेत अथवा फर्डास स्पॅनिशमध्ये बोलू लागली तर? किंवा जपानी अथवा अरेबिक भाषेत काही सांगू लागली तर? किंवा समजा डॅनिश अथवा फ्रेंच किंवा झेक, नाहीतर आपली ती रशियन किंवा...तुम्ही जितक्या आश्चर्याने आणि कौतुकाने 'माय गॉड' म्हणताय त्यापेक्षा कितीतर अधिकपट आश्चर्याने आणि कौतुकाने मी 'माय गॉड'च्या पुढे 'प्रेट' म्हटलं! कारण सौ. माधुरी दातार यांना दोन-चार-सहा-आठच नव्हे, तर थेट सत्तावीस भाषा येतात! लिहिता-वाचता आणि बोलता येतात! माधुरीताई इतक्या बहुभाषिणी आहेत की, त्या आपल्या बोटांवर भाषा खेळवतात म्हणणंही चुकीचंय ठरेल. बोटं सगळी मिळून वीसच असतात-उरलेल्या सात भाषांचं काय?

पुण्यातला लकडीपूल ओलांडून टिळक रोड सुरू झाला की, महाराष्ट्र मंडळाच्या धोरंसां पुढे डावीकडे 'लॅंग्वेज सर्व्हिसेस ब्यूरो' नावाची पाटी दिसते. हेच माधुरी दातारांचं कार्यालय. 'भाषा सेवा' हे कुतूहल चाळविणारे शब्द एव्हाना आजुबाजूच्या वातावरणामुळे आणि तुमच्या हाती असलेल्या देखण्या माहिती-पुस्तिकेमुळे कुठल्याकुठे विरून गेलेले असतात. ते गेली १५ वर्षं सुरू असलेल्या 'भाषा सेवे'ची माहिती देत असतात. एकशे-पन्नास व्यावसायिक औद्योगिक भाषांतरकारांची एक मोठी टीमच माधुरीताईंनी उभी केलीय. अरेबिक, चिनी, डॅनिश, फ्रेंच, बल्गेरियन, झेक, डच, जर्मन, ग्रीक, इन्डोनेशियन, जपानी, नॉर्वेजियन, पोलिश, पुस्तु, रशियन, स्वाहिली, थाई, युगोस्लाव्हियन, हंगेरियन, इटालियन, मलेशियन, पर्शियन, पोर्तुगिज, रुमानियन, स्पॅनिश, स्वीडिश आणि टर्कीश या भाषांचे इंग्रजीत आणि इंग्रजीतून या भाषात माधुरीताई भाषांतर करतात. एखाद-दुसरी भाषा उल्लेख करायची राहून गेली असली तर ती माझीच चूक हो!

माधुरी दातारांची बहुभाषिणी कर्तबगारी समजून घेण्यासाठी आपण त्यांच्याशी सहज थेट संपर्क साधू शकतो; कारण त्या तुम्हा-आम्हासारख्याच साध्यासुध्या मध्यमवर्गीय मराठी कुटुंबातल्या! पण प्रश्न असतो त्यांच्याशी बोलावं कुठल्या भाषेत? मला तर जेमतेम एका हाताची बोटं पुरतील एवढ्याच भाषा येतात, त्यामुळे गप्पा मराठीतच झाल्या.

माधुरीताई आपल्या बहुभाषिणी कर्तृत्वाबद्दल सांगू लागल्या: 'आमचं कुटुंब फार मोठं होतं. माझ्या मोठ्या बहिणीने फ्रेंच भाषेचा अभ्यास केला होता. तिच्या तोंडून 'फ्रेंच ही भाषा छान आहे,' असं खूपदा ऐकलं होतं, त्यामुळे बी. ए. ला मानसशास्त्राच्या जोडीला फ्रेंचही घेतलं आणि मग पुणे विद्यापीठातून फ्रेंच घेऊन एम. ए. करीत असताना 'इंडिया फौंडेशन'च्या शिष्यवृत्तीसाठी अर्ज करायचा ठरवला. पण त्या अर्जात इंग्रजीव्यतिरिक्त दोन परकीय भाषा येणं आवश्यक आहे, अशी अट होती. मला तर फक्त फ्रेंचच येत होती. मग मी 'मॅक्स मुल्लर भवन'चा दोन महिन्यांचा जर्मन भाषेतला 'स्पीड कोर्स' केला. तेव्हा त्या कोर्सला बहुतेक इंग्रजी माध्यमात शिकलेली मुलं येत असत. त्यांनी शाळा-

मंगोलियन मी अवघ्या दोन दिवसात शिकले तेव्हा आई म्हणाली, हे माझ्याजवळ बोललीस ते ठीक आहे. बाहेर असं कुठं बोलू नकोस. लोक विश्वास नाही ठेवणार!

कॉलेजमध्ये जर्मन ही 'दुसरी भाषा' (second Language) म्हणून अभ्यासली होती. मी मात्र 'जर्मन'मध्ये पार कोरी होते, पण त्या अभ्यासक्रमाच्या परीक्षेच्या निकालावरून मला बऱ्यापैकी जर्मन येऊ लागलंय असा माझ्यात आत्मविश्वास निर्माण झाला आणि मला जर्मन भाषेची गोडी लागल्यामुळे आणखी पुढचे दोन कोर्सेस केले. या सगळ्या अभ्यासक्रमात मी पहिली आले. माझं जर्मनप्रेम बघून एम. ए. ला फ्रेंच शिकवणारे आमचे सोहोनी सर म्हणाले, 'हे बघ माधुरी, सतरा गोष्टी शिकू नको. तू नक्की एक भाषा ठरव-फ्रेंच की जर्मन!' माधुरीताई मिशिकल हसल्या.

माझ्या मनात 'तेजाब'चं 'एक-दोन-तीन' घोळत होतं. मी म्हटलं, 'मग तिसरी?'

'हो तेच सांगते, मला मुंबईला 'सी. आय. डी.'मध्ये दुभाषा आणि भाषांतरकार (interpreter & translator) अशी नोकरी मिळाली. फ्रेंच, जर्मन आणि अरेबिक अशा तीन भाषा याव्यात अशी त्यांची अट होती. माझी शिकण्याची तयारी होती. प्रशासनाने मला अरेबिक शिकण्याची सोय उपलब्ध करून दिली. या नोकरीत मला अतिशय चांगला अनुभव आला. परदेशी पाहुण्यांचं स्वागत करणं, त्यांच्याशी संवाद साधण्यासाठी दुभाषाचं काम करणं, काही महत्त्वाच्या गोष्टींचं भाषांतर करणं यासारखी कामं माझ्याकडे होती. तिथे मला आणखी भाषा शिकायला खूपच खूप वाव मिळाला. डिपार्टमेंटच्या लोकांनी उत्तम सहकार्य दिलं. भाषा शिकण्यासाठी म्हणून सवलतीच्या रजा दिल्या. अहो, त्यावेळी मॅटर्नॅटी लिव्ह सोडून सगळ्या रजा मी घेतल्या-फक्त भाषा शिकण्यासाठी.'

पण विविध भाषा येण्याने कितपत व्यक्तिमत्त्व विकास होतो, या संदर्भात माधुरीताई म्हणतात, 'मला तर खूपच मदत झाली! परदेशी पाहुण्यांशी, आपल्या उच्चस्तरीय अधिकाऱ्यांशी बोलताना नकळत आपला आत्मविश्वास वाढू लागतो. माणसांच्या विविध स्वभाववैशिष्ट्यांची ओळख होते. वागण्या-बोलण्यात अधिकाधिक सफाई येते. तेव्हा मी माझ्या मोठ्या बहिणीकडे राहात असे. तिचं घरही खूप मोठं होतं. तिचे यजमान एम. जी. चितळे हे हायकोर्ट जस्टीस होते. त्यांचं उच्च वर्तुळातल्या माणसात उठणं-बसणं होतं. साहजिकच मलाही त्याचा फायदा झाला. माझ्यावर कसलीही जबाबदारी नव्हती. मी तेव्हाचा सगळा जास्तीचा वेळ, फावला वेळ, विरंगुळ्याचा वेळ निरनिराळ्या भाषा शिकण्यात घालवला. जपान असोसिएशनमधून जपानी भाषा शिकले. मुंबई मराठी संघाचे रशियन भाषेचे क्लासेस होते तिथे रशियन शिकले. डच स्वतःच पुस्तकांवरून शिकले. सरकारी नोकरी आणि सहकारी-वरिष्ठांचं उत्तम सहकार्य असल्याने पुस्तकं,

